

Теоретичні основи забезпечення банківської безпеки держави

(Представлення: д.е.н., професор Н.Г. Виговська)

Стаття присвячена дослідженню теоретичних засад забезпечення банківської безпеки держави. Автором визначено дискусійність наукових підходів щодо трактування банківської безпеки, її місця в системі економічної та фінансової безпеки, що актуалізує питання створення механізму її забезпечення, деталізації загроз функціонуванню банківських установ, розробки напрямів розвитку системи банківської безпеки в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення. Тому метою статті є оцінка наукових підходів до визначення банківської безпеки з метою уточнення теоретичних основ її забезпечення в сучасних умовах та ідентифікації основних категорій в цій предметній галузі. Визначено наявність таких різновидів трактування банківської безпеки у наукових джерелах: 1) фінансово-економічна безпека банків; 2) безпека банків; 3) безпека банківської діяльності; 4) банківська безпека; 5) безпека банку як організації; безпека банківського персоналу; безпека банківських операцій; 6) фінансова безпека комерційного банку. В результаті проведеного декомпозиційного аналізу уточнено поняття «банківська безпека» (вид фінансової безпеки, що представляє собою превентивні заходи, спрямовані на недопущення реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз, які негативно відображаються на фінансовому стані банківської системи в цілому (макрорівень) та банківських установ (мікрорівень) на підставі поєднання системного, суб'єктного та процесного підходів. Використання системного підходу до банківської безпеки має такі переваги: дозволяє спрямувати наукове дослідження на ідентифікацію місця банківської безпеки як окремого виду у системі фінансової безпеки; представити банківську безпеку як окрему систему на підставі формалізації її елементів та визначення взаємозв'язку між ними; визначити системний ефект від функціонування системи банківської безпеки, який можна одержати в результаті взаємодії її окремих елементів. Процесний підхід орієнтує на ідентифікацію заходів, які сприяють попередженню означених загроз на діяльність суб'єктів. Використання процесного підходу до вивчення банківської безпеки має низку таких переваг: можливість сформулювати регулятивні заходи держави щодо попередження або зменшення впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища на функціонування банківської системи; можливість розвитку інструментарію макропроденційного регулювання банківської сфери; можливість удосконалення системи фінансового менеджменту окремих банківських установ. Перевагами застосування суб'єктного підходу до дослідження питань банківської безпеки є можливість детального вивчення впливу окремих загроз банківській безпеці в розрізі ідентифікованих суб'єктів (банківська установа, персонал, власники, партнери, банківська система в цілому). Перспективи подальших наукових розвідок потрібно пов'язати з побудовою механізму забезпечення банківської безпеки з використанням запропонованої методології.

Ключові слова: банківська безпека; фінансова безпека; механізм забезпечення банківської безпеки; системний підхід; процесний підхід; суб'єктний підхід; держава; банківська установа.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах динамічного розвитку фінансових установ, ускладнення фінансових відносин, збільшення впливу зовнішнього середовища на діяльність суб'єктів господарювання, з одного боку, та збільшення загроз економічній безпеці України в умовах війни, необхідності захисту національних інтересів, з іншого боку, зростає значення питань забезпечення економічної безпеки, однією зі складових якої є банківська безпека. Основні принципи, покладені в основу функціонування банківських установ, є такими: 1) ефективний захист фінансових ресурсів клієнтів банків; 2) забезпечення фінансової стійкості банків. Їх дотримання дозволяє забезпечити достатній рівень банківської безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спираються автори. Питання забезпечення фінансової та банківської безпеки детально висвітлено у науковій літературі такими авторами, як О.Барановський [2], С.Бардаш [3] Н.Виговська [4; 5], М.Зубок [10], М.Ілляш [12], А.Петрук [17], О.Петрук [18], І.Тарасенко, А.Москаленко [21].

Незважаючи на проведені наукові дослідження банківської безпеки, є необхідність уточнення теоретичних основ побудови механізму її забезпечення; деталізації загроз функціонуванню банківських установ; розробка напрямів розвитку системи банківської безпеки в умовах воєнного часу та повоєнного

відновлення. Наявність невирішених питань з окресленої тематики обумовлює актуальність теми статті та визначає її цільову спрямованість.

Метою статті є оцінка наукових підходів до визначення банківської безпеки з метою уточнення теоретичних основ її забезпечення в сучасних умовах та ідентифікації основних категорій в цій предметній галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Наукові підходи до трактування банківської безпеки різняться. Її визначають як: 1) фінансово-економічну безпеку банків [21]; 2) безпеку банків [12]; 3) безпеку банківської діяльності [10; 17]; 4) банківську безпеку [17]; 5) безпеку банку як організації; безпеку банківського персоналу; безпеку банківських операцій [2]; 6) фінансову безпеку комерційного банку [6].

Наприклад, є поширеним визначення банківської безпеки як здатності протистояти негативним (деструктивним) змінам, які відбуваються на фінансовому ринку; сукупності умов (загроз), що є небезпечними для функціонування банків; динамічного стану банківської установи, за якого вона може повноцінно функціонувати тощо. Зважаючи на існуючі теоретичні підходи, можна зробити висновок, що найчастіше банківську безпеку визначають як стан, що характеризується стійкістю до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Науковець М.Ілляш [12, с. 63] визначає безпеку банку як систему заходів, спрямованих на захист інтересів різних контрагентів (до яких автор зараховує власників, клієнтів, працівників і керівництво банку) від зовнішніх і внутрішніх загроз. До суб'єктів таких загроз можна віднести злочинні угруповування, кримінальні структури, конкурентів, небезпечне втручання яких пов'язано з відмиванням грошей, впровадженням злочинних схем, незаконними платежами та переказами. Зубок М. використовує термін «безпека банківської діяльності» та пов'язує її з досягненням мети банку та забезпеченням інтересів стейкхолдерів (стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням) [10, с. 79].

Банківська безпека в контексті суб'єктного підходу розкривається у дослідженнях О.Барановського [2], де визначається її вплив на багатьох учасників ринкових відносин. Однак найбільше втрат від виникнення ризикованої ситуації, пов'язаною із загрозами банківській безпеці, несуть власники (зокрема, акціонери банків). У такому трактуванні є необхідність уточнення суб'єктів ринкових відносин та характер впливу означених загроз на їх діяльність. До їх числа можна зарахувати: 1) клієнтів банку (фізичних та юридичних осіб), які розміщують кошти на депозитних рахунках, виступають як позичальники та користувачі інших банківських послуг; 2) власників (акціонерів); 3) персонал банку, включаючи вищий менеджмент. Прихильником суб'єктного підходу виступає і А.О. Петрук і визначає суб'єкт центральним елементом системи та залежно від ідентифікації останнього формулює поняття безпеки та її видів. В якості суб'єктів на макрорівні авторка виділяє Національний банк України (регулятор), на мікрорівні – власників, кредиторів, інвесторів.

Автори [21] використовують термін «фінансово-економічна безпека банків» і визначають її як здатність банку визначати та протистояти загрозам внутрішнього та зовнішнього характеру за допомогою формування системи управління означеною безпекою.

Зачосова Н.В. досліджує фінансову безпеку фінансових установ (в тому числі, банківських) з позиції впливу безпеки держави на їх діяльність, аргументуючи це тим, що забезпечення на належному рівні державної фінансової безпеки є фундаментом стабільного фінансового ринку, який формують різноманітні фінансові установи. В такому трактуванні фінансова безпека держави є обов'язковою умовою для досягнення безпеки фінансових установ, які призначені для циркуляції грошових потоків між різними елементами фінансової системи країни [9, с. 12]. Авторка досліджує фінансову безпеку фінансових інститутів в цілому, використовуючи ресурсний підхід (визначає безпеку як стан корпоративних ресурсів, власних та залучених, що забезпечує, за умови ефективного управління ними, високий рівень захисту інтересів установи від негативного впливу наявних і потенційних небезпек на результати процесів їх реалізації та досягнення фінансовими установами мети їх створення) [9, с. 12]. Для фінансових інститутів в якості корпоративних ресурсів науковиця виділяє: 1) матеріальні ресурси; 2) кадрові ресурси; 3) інформаційні ресурси; 4) технологічні та технічні ресурси; 5) фінансові ресурси тощо.

Горалько О.В. використовує у своїх дослідженнях два терміни: «безпека банку» та «фінансова безпека комерційного банку» [6]. Безпека банку автором розглядається як: захист інтересів учасників банківських відносин від загроз середовища (суб'єктний підхід); як стан внутрішнього та зовнішнього середовища (адаптивний підхід); як важливий елемент банківського менеджменту (управлінський підхід); як організаційні заходи, спрямовані на попередження негативному впливу загроз середовища на діяльність банку (процесний підхід). Позиція автора є обґрунтованою та надає можливість досліджувати безпеку комерційного банку з різних аспектів. Водночас фінансову безпеку авторка визначає як «...сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії та обставини, попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку

функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна, інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує» [6]. Аналіз наведеного трактування надає можливість розглядати безпеку з позиції внутрішнього й зовнішнього середовища та його впливу на фінансовий стан комерційного банку та заслуговує на увагу.

Термінологічний аналіз безпекових питань О.В. Гораль доповнює розглядом фінансової безпеки банківської системи в цілому, визначаючи її на двох рівнях. Перший рівень – вплив фінансових наслідків діяльності системи для країни в цілому та її окремих клієнтів, другий рівень – превентивні заходи, спрямовані на недопущення реалізації наявних внутрішніх та зовнішніх загроз, що негативно відображаються на фінансовому стані банківської системи та її елементів.

Цікавою та обґрунтованою є позиція авторів [22] до визначення економічної безпеки в цілому: науковці трактують її в контексті: 1) системного підходу та взаємодії її складових; 2) ресурсного підходу; 3) конкурентного підходу; 4) специфічних підходів. Інноваційним при визначенні безпеки є конкурентний підхід, який полягає у наявності конкурентних переваг у суб'єктів господарювання та здатності ефективно працювати у конкурентному оточенні. На наш погляд, конкурентний підхід до безпеки є достатньо вузьким, оскільки пов'язаний з оцінкою впливу виключно внутрішнього середовища на діяльність суб'єкта господарювання, без урахування зовнішніх загроз. До числа так званих «специфічних підходів» автори [22] зараховують підходи, орієнтовані на виділення окремої вузької характеристики безпеки. Наприклад, визначення економічної безпеки як «... ступеня гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства» [13]. Таке трактування можна застосувати виключно до рівня підприємства, яке для фінансових установ, зокрема банків, потребує деталізації, з врахуванням специфіки їх фінансових відносин.

Широке трактування банківської безпеки з позиції її складових представлено у працях О.Барановського [2]. Автор у складі банківської безпеки виокремлює безпеку банку як організації; безпеку банківського персоналу; безпеку банківських операцій. Безпека персоналу банківської установи відображає стан його внутрішнього середовища. Барановський О. розглядає її як відмову працівників банку здійснювати тіншові та кримінальні операції. Відповідно безпека банківських операцій пов'язана з технологією професійних порушень, викривленням та фальсифікацією інформації, що має за мету задоволення особистих інтересів працівників або інших суб'єктів. Такий теоретичний підхід до банківської безпеки виділено за критеріями інтересів учасників ринкових відносин.

Проаналізувавши існуючі визначення, можна виділити такі наукові підходи до трактування банківської безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Узагальнення наукових підходів до трактування банківської безпеки

№ з/п	Трактування банківської безпеки	Автори	Ідентифікація наукового підходу
1	Система заходів, процедур, етапів	М.Ілляш [12]	Процесний підхід
2	Стан стійкої життєдіяльності; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; сукупність умов; рівень фінансової стійкості	М.Зубок [10], О.Горалько [6], О.Ладюк [16]	Адаптивний підхід
3	Вплив на учасників ринкових відносин	А.О. Петрук [17]	Суб'єктний підхід
4	Трактування з позиції складових банківської безпеки: безпека банку як організації; безпека банківського персоналу; безпека банківських операцій	О.Барановський [2]	Об'єктний підхід
5	Здатність банку визначати та протистояти загрозам внутрішнього та зовнішнього характеру за допомогою формування системи управління фінансово-економічною безпекою	І.Тарасенко, А.Москаленко [21]	Системний підхід
6	Стан корпоративних ресурсів, власних та залучених, що забезпечує, за умови ефективного управління ними, високий рівень захисту інтересів установи від негативного впливу зовнішніх загроз	Н.Зачосова [9]	Ресурсний підхід

Джерело: узагальнено автором на підставі [2; 6; 12; 9; 16; 17; 21]

Для уточнення категорії «банківська безпека» є доцільним застосувати декомпозиційний аналіз та контент-аналіз (табл. 2).

Таблиця 2

Результати декомпозиційного аналізу терміну «банківська безпека»

№ з/п	Визначальна ознака	Складові елементи поняття «банківська безпека»
Банківська безпека – це		
1	Ідентифікація в системі економічної або фінансової безпеки (використання системного підходу)	Вид (складовий елемент) фінансової безпеки
2	Визначення безпеки як заходів (процесний підхід)	Сукупність превентивних заходів
3	Спрямованість превентивних заходів	Недопущення реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз
4	Суб'єкти впливу наявних загроз (використання суб'єктного підходу)	Банківська система в цілому (макрорівень) та окремі банківські установи (мікрорівень)
Банківська безпека – це вид фінансової безпеки, що представляє собою превентивні заходи, спрямовані на недопущення реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз, що негативно відображаються на фінансовому стані банківської системи в цілому (макрорівень) та банківських установ (мікрорівень).		

Джерело: складено автором

Запропоноване трактування банківської безпеки надано з позиції системного, суб'єктного та процесного підходів. Системний підхід дозволяє визначити місце банківської безпеки у системі фінансової безпеки, визначаючи її як окремий вид. Суб'єктний підхід дозволяє ідентифікувати суб'єкти впливу загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. Процесний підхід орієнтує на ідентифікацію заходів, які сприяють попередженню означених загроз на діяльність суб'єктів.

Актуальним питанням дослідження є визначення відповідності рівнів економічної, банківської та фінансової безпеки у теоретичній площині. Наприклад, А.О. Петрук робить акцент на тому, що призначення економічної безпеки – збереження матеріальних й інших ресурсів та зміцнення позицій на ринку, що є наслідком ефективної організації банківських операцій, а фінансової – попередження та уникнення загроз для приросту банківських ресурсів [17].

Банківська безпека є складовою частиною економічної безпеки. Згідно з Концепцією економічної безпеки України вона визначається як «спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій та її здатність до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [11, с. 34]. Ідентифікуючи банківську безпеку як частину економічної, ми погоджуємося з доцільністю дослідження її з позиції суб'єктного складу, що є специфічним для різних видів економічної безпеки. Петрук А.О. у дисертаційній роботі стверджує, що поняття «безпека банку», «економічна безпека банку», «фінансова безпека банку» є супідрядними: перше поняття є загальним, друге – проміжне, останнє – конкретне [17, с. 37].

В окремих наукових джерелах банківську безпеку трактують як «... рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників і наявних чи потенційних загроз» [16]. Тобто, є ототожнення понять «банківська безпека» та «фінансова стійкість». Однак логічним є те, що відповідний досягнутий рівень банківської безпеки дозволяє забезпечити належний рівень фінансової стійкості (фінансової стабільності). Ця теза підтверджена в дисертаційній роботі А.О. Петрук [17, с. 39]. Авторка, описуючи основні складові забезпечення фінансової безпеки банківських установ, фінансову стійкість розглядає як окремий об'єкт безпеки банку, що не дозволяє ототожнювати визначені поняття.

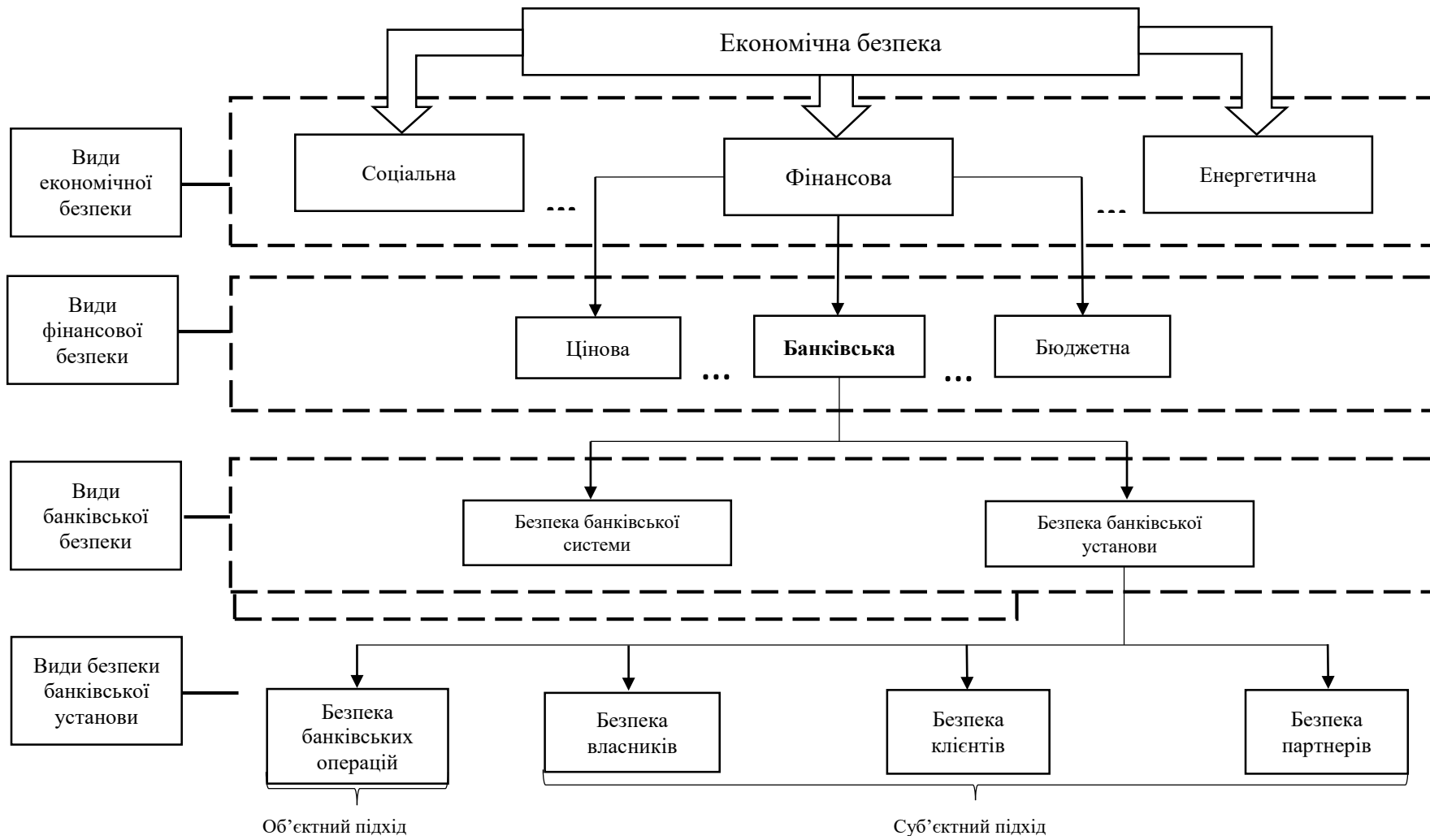

Рис. 1. Місце банківської безпеки у системі економічної безпеки

Рівень банківської безпеки зростатиме за умови стабільності банківської системи, збільшення прибутку та оптимального використання її ресурсів для соціально-економічного розвитку країни. Забезпеченню та дотриманню фінансової безпеки банківської системи сприятиме досягнення: стабільності кредитування реального сектору економіки, доступності й ефективності використання кредитних ресурсів банківських установ, низької залежності капіталу національних банків від учасників-нерезидентів [16]. Із фінансовою безпекою банківської системи тісно пов'язана фінансова безпека окремого банку, що зумовлюється різноманітністю інтересів суб'єктів ринку банківських послуг, їх прагненням до зростання прибутку, конкурентною боротьбою, обмеженістю фінансових резервів банку і джерел їх формування, зростанням злочинності в кредитно-фінансовій сфері, підвищеним ризиком проведення банківських операцій в умовах фінансово-економічної нестабільності. Безпека комерційного банку характеризується станом захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз фінансово-економічних інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних ресурсів [16].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, в результаті проведеного декомпозиційного аналізу уточнено поняття «банківська безпека» (вид фінансової безпеки, що представляє собою превентивні заходи, спрямовані на недопущення реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз, які негативно відображаються на фінансовому стані банківської системи в цілому (макрорівень) та банківських установ (мікрорівень) на підставі поєднання системного, суб'єктного та процесного підходів). Використання системного підходу до банківської безпеки має такі переваги: дозволяє спрямувати наукове дослідження на ідентифікацію місця банківської безпеки як окремого виду у системі фінансової безпеки; представити банківську безпеку як окрему систему на підставі формалізації її елементів та визначення взаємозв'язку між ними; визначити системний ефект від функціонування системи банківської безпеки, який можна одержати в результаті взаємодії її окремих елементів.

Використання процесного підходу до вивчення банківської безпеки має низку таких переваг: можливість сформулювати регулятивні заходи держави щодо попередження або зменшення впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища на функціонування банківської системи; можливість розвитку інструментарію макропруденційного регулювання банківської сфери; можливість удосконалити системи фінансового менеджменту окремих банківських установ. Перевагами застосування суб'єктного підходу до дослідження питань банківської безпеки є можливість детального вивчення впливу окремих загроз банківській безпеці в розрізі ідентифікованих суб'єктів (банківська установа, персонал, власники, партнери, банківська система в цілому).

Перспективи подальших наукових розвідок варто пов'язати з побудовою механізму забезпечення банківської безпеки з використанням запропонованої методології.

Список використаної літератури:

1. *Баланюк І.Ф.* Види економічної безпеки / *І.Ф. Баланюк, М.М. Максимюк* // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка. – 2016. – Вип. 1 (2). – С. 142–145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuues_2016_1%282%29__27.
2. *Барановський О.* Безпека банківської сфери / *О.Барановський* // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 20–27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_6_9.
3. *Бардаш С.В.* Роль похідних фінансових інструментів у забезпеченні фінансової безпеки держави / *С.В. Бардаш, О.А. Лаговська, О.С. Новак* // Ефективна економіка. – 2021. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8714>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.1.21.
4. *Виговська Н.Г.* Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація : монографія / *Н.Г. Виговська*. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 532 с.
5. Cyber Security of the System of Electronic Payment of the National Bank of Ukraine / *N.Vyhovska, I.Voronenko, A.Kopovalenko and other* // Econ. Aff. – 2023. – № 68 (Special Issue). – P. 881–886.
6. *Горалько О.В.* Фінансова безпека банків у системі забезпечення фінансової безпеки держави / *О.В. Горалько* // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. : Економічна. – 2011. – Вип. 2. – С. 328–337 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2011_2_39.
7. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 20.03.1991 № 872-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/Laws>.
8. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/Laws>.
9. *Зачосова Н.В.* Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія / *Н.В. Зачосова*. – Черкаси : ПП Ю.А. Чабаненко, 2016. – 375 с.
10. *Зубок М.І.* Безпека банківської діяльності : навч.-метод. посібник / *М.І. Зубок* – К. : КНЕУ, 2013. – 154 с.
11. Економічна безпека держави : зб. нормативно-правових актів України / уклад. *Т.Т. Ковальчук та ін.* – Київ : Міжвідомча комісія з питань фінанс. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України, 2005. – 106 с.
12. *Лляш М.* Енциклопедія банківської справи України / *М.Лляш*. – К. : Молодь, 2017. – 680 с.
13. *Клочко А.М.* Економіко-правові засади банківської безпеки в умовах посилення євроінтеграційних процесів в Україні / *А.М. Клочко, Н.В. Волченко* // Юридичний бюлетень : науковий журнал. – 2021. – № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law.bulletin.oduvs.od.ua/arkhiv>.

14. Козаченко Г.В. Экономическая безопасность: сущность и механизмы обеспечения : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев, О.М. Ляшенко. – Київ : Лібра, 2003. – 280 с.
15. Криклій О.А. Управління прибутком банку : монографія / О.А. Криклій, Н.Г. Маслак // Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2017. – 136 с.
16. Ладюк О.Д. Фінансова безпека: характеристика складників / О.Д. Ладюк // Ефективна економіка. – 2016. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>.
17. Петрук А.О. Фінансова стабільність комерційних банків з урахуванням операцій з похідними фінансовими інструментами : дис. ... д-ра філософії : 072 / А.О. Петрук. – Житомир : Житомирська політехніка, 2022. – 302 с.
18. Петрук О.М. Ідентифікація та оцінка загроз системі фінансової безпеки держави у сфері митного контролю / О.М. Петрук, Ю.М. Костишин // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2020. – Вип. 2 (46). – С. 40–51.
19. Сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
20. Стукало Н., Литвин М. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України / Н.Стукало, М.Литвин // Вісник НБУ. – 2010. – № 7. – С. 20–25.
21. Тарасенко І.О. Проблеми фінансово-економічної безпеки банківських установ в сучасних умовах / І.О. Тарасенко, А.А. Москаленко // Вісник КНУТД. – 2014. – № 6 (81). – С. 15–22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1411/1/V81_P015-022.pdf.
22. Федоренко І.А. Розвиток концептуальних підходів до визначення економічної безпеки промислових підприємств / І.А. Федоренко, В.І. Мейта // Інноваційна економіка. – 2013. – № 5. – С. 304–308 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_5_77.
23. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків / О.І. Хитрін // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 118–124.

References:

1. Balaniuk, I.F. and Maksymiuk, M.M. (2016), «Vydy ekonomichnoi bezpeky», *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Ser. *Ekonomika*, Issue 1 (2), pp. 142–145, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2016_1%282%29_27
2. Baranovskyi, O. (2014), «Bezpeka bankivskoi sfery», *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, No. 6, pp. 20–27, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_6_9
3. Bardash, S.V., Lahovska, O.A. and Novak, O.S. (2021), «RoL pokhidnykh finansovykh instrumentiv u zabezpechenni finansovoi bezpeky derzhavy», *Efektivna ekonomika*, No. 1, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8714>, doi: 10.32702/2307-2105-2021.1.21.
4. Vyhovska, N.H. (2008), *Hospodarskyi kontrol v Ukraini: teoriia, metodolohiia, orhanizatsiia*, monohrafiia, ZhDTU, Zhytomyr, 532 p.
5. Vyhovska, N., Voronenko, I., Konovalenko, A. et al. (2023), «Cyber Security of the System of Electronic Payment of the National Bank of Ukraine», *Econ. Aff.*, No. 68 (Special Issue), pp. 881–886.
6. Horalko, O.V. (2011), «Finanova bezpeka bankiv u systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky derzhavy», *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. Ser. *Ekonomichna*, Issue 2, pp. 328–337, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2011_2_39
7. VRU (1991), *Pro banky i bankivsku diialnist*, Zakon Ukrainy vid 20.03.1991 No. 872-XII, [Online], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>
8. VRU (1999), *Pro Natsionalnyi bank Ukrainy*, Zakon Ukrainy vid 20.05.1999 No. 679-XIV, zi zminyamy ta dopovnenniamy, [Online], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>
9. Zachosova, N.V. (2016), *Formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky finansovykh ustanov*, monohrafiia, PP Yu.A. Chabanenko, Cherkasy, 375 p.
10. Zubok, M.I. (2013), *Bezpeka bankivskoi diialnosti*, navch.-metod. Posibnyk, KNEU, K., 154 s.
11. Kovalchuk, T.T. et al. (ed.) (2005), *Ekonomichna bezpeka derzhavy*, zb. normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy, Mizhvidomcha komisiiia z pytan finans. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy, Kyiv, 106 p.
12. Illiash, M. (2017), *Entsyklopediia bankivskoi spravy Ukrainy*, Molod, K., 680 p.
13. Klochko, A.M. and Volchenko, N.V. (2021), «Ekonomiko-pravovi zasady bankivskoi bezpeky v umovakh posylennia yevrointegratsiinykh protsesiv v Ukraini», *Yurydychnyi biuletyn*, naukovyi zhurnal, No. 18, [Online], available at: <http://www.law.bulletin.oduvs.od.ua/arkhiv>
14. Kozachenko, H.V., Ponomarev, V.P. and Liashenko, O.M. (2003), *Ekonomicheskaya bezopasnost': sushchnost' i mekhanizmy obespecheniya*, monohrafiia, Libra, Kyiv, 280 p.
15. Kryklii, O.A. and Maslak, N.H. (2017), *Upravlinnia prybutkom banku*, monohrafiia, DVNZ «UABS NBU», Sumy, 136 p.
16. Ladiuk, O.D. (2016), «Finanova bezpeka: kharakterystyka skladnykh», *Efektivna ekonomika*, No. 11, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280>
17. Petruk, A.O. (2022), *Finanova stabilnist komertsiinykh bankiv z urakhuvanniam operatsii z pokhidnyimi finansovymi instrumentami*, DSc Thesiss of dissertation, 072, Zhytomyrska politekhnika, Zhytomyr, 302 p.
18. Petruk, O.M. and Kostyshyn, Yu.M. (2020), «Identyfikatsiia ta otsinka zahroz systemi finansovoi bezpeky derzhavy u sferi mytnoho kontroliu», *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, Issue 2 (46), pp. 40–51.
19. *Sait NBU*, [Online], available at: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

20. Stukalo, N. and Lytvyn, M. (2010), «Derzhavne antykrizove rehuliuвання bankivskoho sektoru: dosvid YeS ta Ukrainy», *Visnyk NBU*, No. 7, pp. 20–25.
21. Tarasenko, I.O. and Moskalenko, A.A. (2014), «Problemy finansovo-ekonomichnoi bezpeky bankivskykh ustanov v suchasnykh umovakh», *Visnyk KNUTD*, No. 6 (81), pp. 15–22, [Online], available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14111/V81_P015-022.pdf
22. Fedorenko, I.A. and Meita, V.I. (2013), «Rozvytok kontseptualnykh pidkhodiv do vyznachennia ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv», *Innovatsiina ekonomika*, No. 5, pp. 304–308, [Online], available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_5_77
23. Khytrin, O.I. (2004), «Finanova bezpeka komertsii bankiv», *Finansy Ukrainy*, No. 11, pp. 118–124.

Попов Олександр Геннадійович – аспірант освітньо-наукової програми «Фінанси, банківська справа та страхування» Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-1213-6880>.

Наукові інтереси:

– розвиток платіжних систем в умовах запровадження фінтеху.

Popov O.G.

Theoretical basis of ensuring the banking security of the state

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of ensuring the banking security of the state. The author identifies the debatability of scientific approaches regarding the interpretation of banking security, its place in the system of economic and financial security, which actualizes the issue of creating a mechanism for its provision, detailing threats to the functioning of banking institutions, developing directions for the development of the banking security system in the conditions of wartime and post-war recovery. Therefore, the purpose of the article is to evaluate scientific approaches to the definition of banking security in order to clarify the theoretical foundations of its provision in modern conditions and to identify the main categories in this subject area. The presence of the following types of interpretation of banking security in scientific sources was determined: 1) financial and economic security of banks; 2) security for banks; 3) security of banking activity; 4) banking security; 5) security of the bank as an organization; security of bank personnel; security of banking operations; 6) financial security of a commercial bank. As a result of the decomposition analysis, the concept of «banking security» was specified (a type of financial security, which is preventive measures aimed at preventing the implementation of internal and external threats that negatively affect the financial condition of the banking system as a whole (macro level) and banking institutions (micro level) on the basis of a combination of system, subject and process approaches. The use of a system approach to banking security has the following advantages: it allows to direct scientific research to the identification of the place of banking security as a separate species in the financial security system; to present banking security as a separate system based on the formalization of its elements and determining the relationship between them; to determine the systemic effect of the functioning of the banking security system, which can be obtained as a result of the interaction of its individual elements. The process approach focuses on the identification of measures that contribute to the prevention of specified threats to the activity of subjects. The use of a process approach to the study of banking security has a number of the following advantages: the opportunity to form regulatory measures of the state to prevent or reduce the impact of destabilizing factors of the external environment on the functioning of the banking system; the possibility of developing the tools of macroprudential regulation of the banking sector; the possibility of improving the financial management system of individual banking institutions. The advantages of applying the subject approach to the study of banking security issues is the possibility of a detailed study of the impact of individual threats to banking security in terms of identified subjects (banking institution, staff, owners, partners, the banking system as a whole). Prospects for further scientific research should be connected with the construction of a mechanism for ensuring banking security using the proposed methodology.

Keywords: banking security; financial security; mechanism for ensuring banking security; system approach; process approach; subject approach; state; banking institution.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2023.